

ლიტერატურა და ლიტერატურის თეორია Literature and Literary Theory

„ამერიკული ოცნება“ და თრეისი ქ. სმითის პოეზია

ნინო დონდოლაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;

[e-mail:nino.dondoladze@bsu.edu.ge](mailto:nino.dondoladze@bsu.edu.ge)

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.32.30>

SJIF 2024: 8.268

სტატიის მიზანია, აჩვენოს თუ როგორ აისახა „ამერიკული ოცნება“ თანამედროვე ამერიკული ლიტერატურის მნიშვნელოვანი წარმომადგენლის, თრეისი ქ. სმითის ლექსებში. „ამერიკული ოცნების“ მიმართ განსხვავებული იყო დამოკიდებულება ამერიკის ისტორიის სხვადასხვა პერიოდში. თავდაპირველი მნიშვნელობა „ამერიკული ოცნების“ გამოხატავს იდეას, რომ ამერიკის პოლიტიკური, სოციალური, ეკონომიკური სისტემა ქმნის ისეთ პირობებს, რომელშიც სათანადო ძალისხმევით ყველა მოქალაქეს შეუძლია მიაღწიოს წარმატებას. დროთა განმავლობაში „ამერიკული ოცნება“ დაშორდა მის თავდაპირველ მნიშვნელობას და ხშირ შემთხვევაში ამერიკულ ოცნებაში მხოლოდ მატერიალური კეთილდღეობა მოიაზრებოდა, რაც აისახა კიდევაც გასული საუკუნის ამერიკულ ლიტერატურაში. ბევრი ამერიკელი თვლის, რომ ყველას არ შეუძლია ამერიკის კულტურულ და პოლიტიკურ კონტექსტში მიაღწიოს წარმატებას.

თრეისი ქ. სმითი თანამედროვე ამერიკელი პოეტია და არაერთი მნიშვნელოვანი ლიტერატურული ჯილდოს მფლობელი. საინტერესო იყო შესწავლა თუ რას წარმოადგენს და როგორ აისახება „ამერიკული ოცნება“ თანამედროვე ამერიკელი პოეტის ლექსში. სტატიაში წარმოდგენილია თრეისი ქ. სმითის ლექსებზე (კრებულიდან „სიცოცხლე მარსზე“) დაკვირვების შედეგები, ენისა და კულტურის კავშირითაა ახსნილი პოეტის დამოკიდებულება „ამერიკული ოცნების“ მიმართ და ნაჩვენებია მიმართება ოცნებასა და სხვა პლანეტაზე მოგზაურობას შორის. სტატიაში ახსნილია, რომ პოეტისთვის წარმატება არ ნიშნავს მატერიალურის მოპოვებას. მთლიანობაში „ამერიკული ოცნების“ მიმართ თრეისი ქ. სმითის დამოკიდებულებაში გარკვეული იმედგაცრუება ჩანს, თუმცა ეს პირდაპირ არსადაა ნათქვამი კრებულში. მკითხველი გრძნობს პოეტის შეხედულებას, რომლის სინამდვილეც დასტურდება დეტალების ანალიზით.

საკვანძო სიტყვები: „ამერიკული ოცნება“, თრეისი ქ. სმითის პოეზია

„ამერიკული ოცნება“ იდეის სახით მანამდე არსებობდა, ვიდრე „ამერიკის მამები“ ფორმას მისცემდნენ მას და ტერმინი ჩამოყალიბდებოდა. ფაქტიურად, იგი არსებობს იმ დღიდან, რაც ამერიკის კონტინენტზე ახალი ქვეყანა შეიქმნა.

დღემდე რასაც ტერმინში „ამერიკულ ოცნება“ ამერიკელები და არაამერიკელები გულისხმობენ არის ის, რომ ამერიკის პოლიტიკური, სოციალურ-რი, ეკონომიკური სისტემა ქმნის ისეთ პირობებს, რომელშიც სათანადო ძალისხმევით ყველა მოქალაქეს შეუძლია მიაღწიოს წარმატებას. სხვადასხვა დროს განსხვავებული და არაერთგვაროვანი იყო „ამერიკული ოცნების“ მიმართ დამოკიდებულება. განსხვავებულია „ამერიკული ოცნების“ შესახებ შეხედულებები დღესაც. თანამედროვე პირობებში ბევრს მიაჩნია, რომ „ამერიკული ოცნება“ მხოლოდ ილუზიაა. პანდემიის პერიოდში ჟურნალ „კატალისტის“ რედაქტორი ბ. ბენი წერდა: „The American dream in 2021 is complicated. For some, the idea still harkens back to our country’s founding. . . For others, the concept is a fantasy. The realities of inequality, income mobility, the pandemic, and a broken immigration system send clear wake-up calls that the dream cannot be reached by everyone” [Bean, 2021].

„ამერიკული ოცნების“ იდეის არსი, მისი განხორციელების თავისებურებები თუ ილუზორობობა არაერთხელ ასახულა ამერიკულ ლიტერატურაში. მეოცე საუკუნეში შეიქმნა მხატვრულ ნაწარმოებები, რომლებშიც „ამერიკული ოცნება“ ხშირად განუხორციელებელი ან ეფემერულია. მიზეზი არის ის, რომ „ამერიკული ოცნება“ სცილდება თავის თავდაპირველ შინაარსს, მასში მხოლოდ მატერიალური კეთილდღეობისკენ სწრაფვა მოიაზრება და ეს ხდება ადამიანის ცხოვრების ყოვლისმომცველი მიზანი. ნიმუშია ა. მილერის პიესები „ყველა ჩემი ვაჟი“ და „კომივოიაჟერის სიკვდილი“, ფ. ს. ფიცჯერალდის რომანი „დიადი გეთსი“.

ჩვენთვის საინტერესო იყო დაკვირვება თუ როგორ გამოიხატა „ამერიკული ოცნება“ უფრო გვიანდელი პერიოდის მხატვრული ლიტერატურის ნიმუშებში, კონკრეტულად, XX და XXI საუკუნეების მიჯნის პოეტის, ამერიკული პოეზიის ერთ ერთი მნიშვნელოვანი წარმომადგენლის, ამერიკის 2017-2019 წლების პოეტი ლაურეტის და რამდენიმე მნიშვნელოვანი ლიტერატურული პრემიის მფლობელის, თრეისი ქ. სმითის პოეზიაში. თრეისი ქ. სმითს 2003 წლიდან დღემდე გამოქვეყნებული აქვს ლექსების ხუთი კრებული. დაკვირვებისთვის ავირჩიე კრებული „სიცოცხლე მარსზე“ (2011 წ.), რომლისთვისაც თრეისი ქ. სმითს თავის ჯილდოებს შორის ყველაზე მნიშვნელოვანი, პულიცერის პრემია მიანიჭეს.

ზოგადად, პოეზიას შეუძლია ვერბალური ხელოვნების ნიმუშებს შორის ყველაზე ეკონომიურად გამოთქვას სათქმელი („გრძელი სიტყვა მოკლედ ითქმის, შაირია ამაღ კარგი“ [რუსთაველი, 2015:47]. პოეზიის ამ ჟანრობრივი თავისებურების გამო ხშირად სიმბოლოებში, მეტაფორასა და მცირე დეტალებში, „გამოსხივებებში“ იკითხება მნიშვნელოვანი აზრი, რაც პირდაპირ არაა ნახსენები ლექსში. ამ კუთხით მივუდევით თრეისი ქ. სმითის ლექსების კრებულსაც.

თრეისი ქ. სმითი თავის პოეზიაში ეხება ისეთ თემებს როგორცაა, ადამიანის ადგილი სამყაროში, მისი ყოველდღიური ცხოვრების მახასიათებლები, სწრაფვა შეუცნობელისაკენ, ამერიკელის თვითმყოფადობა, აფროამერიკელების ტრამვირებული წარსული და, ზოგადად, ამერიკის კულტურა. ამ თემების ასახვისას თავის ლექსებში პოეტი გამოხატავს საკუთარ დამოკიდებულებას ამერიკული რეალობის ზოგიერთი თავისებურების და, მათ შორის, „ამერიკული ოცნების“ შესახებ. თავად ტერმინი „ამერიკული ოცნება“ პირდაპირ არაა დასახელებული კრებულში „სიცოცხლე მარსზე“, ნაგულისხმევია, მაგრამ მკითხველი გრძნობს ამ არგამოთქმულის არსებობას.

კრებული ეძღვნება თრეისი ქ. სმითის გარდაცვლილი მამის, ფლოიდ ალფონს სმითის ხსოვნას. თავიდანვე ყურადღებას იქცევს კრებულის სათაური „სიცოცხლე მარსზე“. თუნდაც აზრობრივად, დედამიწის გარეთ გასვლა დაეჭვების მანიშნებელი შეიძლება იყოს. რატომ მარსზე? ჩნდება აზრი, რომ, შესაძლებელია, თრეისი ქ. სმითის ლექსებში „ამერიკული ოცნება“ გარკვეულ გულდაწყვეტილობას უკავშირდება და ამიტომ გადატანილია დედამიწიდან სხვა სამყაროში, ოცნებაში, სადაც შეიძლება არსებობდეს ისეთი ჰარმონია, რომელიც ადამიანის სულამდე აღწევს. ინგლისურ და ამერიკულ კულტურაში ოცნება უტოლდება დედამიწის მიღმა, სხვა პლანეტაზე ცხოვრებას, თავის ოცნებას კოსმოსში შეიძლება მისდიოს ადამიანმა. მაგალითად, ნაწყვეტი ედგარ ალან პოს ლექსიდან „ელდორადო“: „Over the Mountains/Of the Moon,/Down the Valley of the Shadow,/Ride, boldly ride,"The shade replied,/"If you seek for Eldorado.") [Poe, 1983:52]. აჩრდილი ამ ნაწყვეტში ოცნებას განასახიარებს, რომელიც ამ ქვეყნის მიღმა უშვებს მხედარს აღთქმული ქვეყნის საპოვნელად. თვითონ ფრაზა „a mountain of something“ სიმრავლის გამომხატველი ფრაზაა ინგლისურ ენაში. მთვარის მიღმა ცხოვრება ოცნების ქვეყანაში ცხოვრებას ნიშნავს ედგარ პოს ლირიკული გმირისთვის.

საერთოდ, ფრაზა „Mountains of the Moon“ არსებობდა ჯერ კიდევ ანტიკურ სამყაროში. ასე ერქვა მიუწვდომელ მისტიურ მთებს, რომელიც მდებარეობდა ცენტრალურ აფრიკაში და ითვლებოდა, რომ მდინარე ნილოსი აქედან იღებდა სათავეს. [Lewton, 2020].

რადგან ინგლისურ და ამერიკულ კულტურაში ოცნების ადგილი „over the mountains of the moon“ მთვარის მიღმა საოცნებო ქვეყანას, დედამიწის მიღმა ადგილს უკავშირდება, სხვა პლანეტაზე ცხოვრებაც საოცნებო ქვეყანას, ოცნებას ნიშნავს. შესაძლებელია შედარება ქართულ გამონათქვამებთან: „ჩამოდი ღრუბლებიდან“, „ღრუბლებში დაფრინავ“. ქართულ კულტურაში ღრუბლებში ყოფნა ნიშნავს ოცნებაში ცხოვრებას. მსგავსი მაგალითია ქართული ენიდან ქართულ ლიტერატურაში გადასული: „თქვი, არჯაკელო ხვიარა,/ქსანზე ვინ ჩამოიარა?/- რა ვი, ღრუბლებზე ვფიქრობდი/და არა გამიგია რა... [კალანდაძე, 2024]. ინგლისურ კულტურაში მთვარის მიღმა სამყარო, სხვა პლანეტა უკავშირდება ოცნებას, ქართულში-ღრუბლები.

რაც შეეხება თრეისი ქ. სმითის ლექსების კრებულს, ლირიკული გმირისთვის სასურველი, საოცნებო ადგილი რომ ნამდვილად დედამიწის მიღმა სამყაროა, ამას ადასტურებს სათაურში გამოხატული ალუზიაც. კრებულის სათაური ალუზიაა დევიდ

ბოუის სიმღერაზე „Life on Mars“, რომელიც მომღერლის ერთ-ერთ ყველაზე უფრო პოპულარულ სიმღერად ითვლება და შედის 1971 წლის ალბომში „Hunky Dori“, რაც თავის მხრივ რაღაც კარგს, მშვენიერს ნიშნავს. დეივიდ ბოუის სიმღერის ტექსტში პატარა გოგონა მიდის სახლიდან, რომ ფილმი ნახოს. ფილმი არ არის საინტერესო და ამ მოსაწყენი რეალობიდან გაქცევის გზად მოჩანს დეივიდ ბოუის სიმღერაში მარსი. მოსაწყენი ფილმის და კომერციული ამერიკის სურათების ფონზე სიმღერაში ორჯერ მეორდება შეკითხვა: „არის სიცოცხლე მარსზე?“. ეს ფრაზა გოგონას იმედგაცრუებისა და ამ სამყაროდან გარეთ, კოსმოსში გასვლის სურვილის გამომხატველია. თრეისი ქ. სმითის ლექსების კრებულის სათაურში გამოხატული ალუზია იგივე მნიშვნელობის გამომხატველია, რაც „over the mountains of the moon“ ინგლისურ და ამერიკულ კულტურში და მიაწინებს, რომ „ამერიკული ოცნების“ მიმართ, თრეისი ქ. სმითს სვედიანი, გულდაწყვეტილი დამოკიდებულება აქვს. სიცოცხლე მარსზე თვითონ ოცნებაა, „ამერიკული ოცნება“ ოცნებაშია გადატანილი. ეს გამოვლინებაა ენისა და კულტურის ერთმანეთთან მჭიდრო კავშირის.

ზოგადად „ამერიკული ოცნების“ ცნება თრეისი ქ. სმითის, როგორც ამერიკული კულტურის წარმომადგენლის შინაგანი სამყაროს ნაწილი რომ არის, ჩანს ლექსში „ღმერთო ჩემო, იგი სავსეა ვარსკვლავებით“. ლექსში „ამერიკულ ოცნებაზე“ მინიშნება ხდება ისტორიული ალუზიის საშუალებით. როგორც ცნობილია, ტერმინი „ამერიკული ოცნება“ 1931 წელს თავის ბესტსელერში „The Epic of America“ განმარტა ამერიკელი ბიზნესმენმა და ისტორიკოსმა ჯ. თრუსლოუ ადამსმა. როგორც ადამსი აყალიბებს, „ამერიკული ოცნება“ არის ოცნება სოციალური წესრიგის შესახებ, რომლის პირობებშიც თითოეულ ადამიანს შეუძლია საკუთარი შესაძლებლობების სრული რეალიზება [Wills, 2015]. ჯ. თ. ადამსისთვის „ამერიკული ოცნების“ განხორციელების ნიმუში იყო მთავარი სამკითხველო დარბაზი კონგრესის ბიბლიოთეკაში. ეს ოთახი ერმა თავის თავს აჩუქა იმისთვის, რომ თითოეულ ამერიკელს, ყველას, განურჩევლად ასაკისა, რასისა და სოციალური მდგომარეობისა, შეძლებოდა ეკითხა საკუთარ ბიბლიოთეკაში. [Churchwell; 2021] ლექსში „ღმერთო ჩემო, იგი სავსეა ვარსკვლავებით“ თრეისი ქ. სმითსი ფიქრობს სამყაროს შესახებ და ხედავს ბიბლიოთეკას, სადაც ფანქრებია მთელი მოსახლეობისთვის: „Sometimes, what I see is a library in a rural community./All the tall shelves in the big open room. And the pencils /In a cup at Circulation, gnawed on by the entire population.“ [Smith; 2011:12]. ეს ნაწყვეტი ალუზიაა ჯ. თ. ადამსის მიერ ნახსენები კონგრესის ბიბლიოთეკის.

სიტყვა „gnaw“ განსხვავებულია ჩვეულებრივი ლექვისაგან, ჩაკბეჩისაგან. იგი უფრო არაესთეტიურ რამეს გამოხატავს ვიდრე სიტყვები bite, chew. ამ ნაწყვეტში ფრაზა „gnawed by the entire population“. ადამსის შეხედულებასაც უკავშირდება (მთელი მოსახლეობისთვისაა ფანქრები, მსგავსად სამკითხველო დარბაზისა კონგრესის ბიბლიოთეკაში) და ამავე დროს, ეს „არაესთეტიური“, უიმედო სურათი (ფანქრები, რომლებიც მთელმა მოსახლეობამ დალეჭა) „ამერიკული ოცნების“ და, ზოგადად,

დემოკრატიის მიმართ სკეპტიკური დამოკიდებულების მანიშნებელია. თრეისი ქ. სმითის ლექსში ბიბლიოთეკის არსებობის შედეგი, პროდუქტი დაღეჭილი ფანქრებია. ყველა ღეჭავს და სწორედ ესაა განუხორციელებელი „ამერიკული ოცნება“.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მატერიალური კეთილდღეობა, რომლისკენ სწრაფვაც ბევრი ამერიკელისთვის „ამერიკული ოცნების“ მთავარი შინაარსი გახდა და რაც, როგორც უკვე ავღნიშნეთ, არაერთხელ აისახა და მარცხით დასრულდა გასული საუკუნის ამერიკულ ლიტერატურაში, არ ხდება თრეისი ქ. სმითის ლირიკული გმირის ოცნება. ეს კარგად ჩანს ლექსში „კარგი ცხოვრება“, რომელშიც კრიტიკული დამოკიდებულებაა გამოხატული მატერიალური სიმდიდრის უსაზღვრო სიყვარულის და იმ შეხედულების მიმართ, რომ ადამიანის ბედნიერება, სიხარული (ანუ „კარგი ცხოვრება“) მხოლოდ მატერიალური კეთილდღეობის მოპოვების შედეგია. ლექსში ლირიკულ გმირს უკვირს იმ ადამიანების, ვინც ფინანსურ საშუალებებზე, როგორც იდუმალ შეყვარებულზე ისე საუბრობენ—“When some people talk about money/They speak as if it were a mysterious lover/ Who went out to buy milk and never/Came back...” [Smith, 2011:63]. თავად ლირიკული გმირისთვის ბედნიერება სხვა რაღაცაშია, მისთვის სხვა რამ უფრო ძვირფასია და ამ, ალბათ, სულიერი რაღაცის გამო მას ნოსტალგიური დამოკიდებულება უჩნდება იმ დროის მიმართ, როცა ელემენტარული მატერიალური მოთხოვნილების დაკმაყოფილებაც არ შეეძლო. [Smith; 2011:63]

მარსის სრულ შესწავლამდე დიდი მანძილია გასავლელი. კრებულში ლირიკულ გმირს ბევრი შეკთხვა აქვს (საერთოდ, თრეისი სმითის სტილის მარკერია შეკითხვის დასმა სათაურში, ლექსის პირველ ან ბოლო ხაზში, რაც მის ლირიკულ გმირს „მამიებელი“ გმირის ელფერს ძენს). ყველაფრის საბოლოოდ გადამჭრელი ძალა თრეისი ქ სმითთან, ალბათ, მაინც ზებუნებრივია, რადგან სრულიად ცალკე, კრებულის დასაწყისში არის ლექსი „The Weather in Space“ (კრებული ოთხ ნაწილად იყოფა და ეს ლექსი იწყებს კრებულს ისე, რომ არც ერთ ნაწილს არ მიეკუთვნება), რომლის პირველივე ხაზშიც ლირიკული გმირი სვამს შეკითხვას: „Is God being or pure force?“ [Smith, 2011:9]. ლექსის პოზიცია კრებულში მანიშნებს მის განსაკუთრებულ დატვირთვაზე. ზებუნებრივი ძალა არაერთხელ გამოჩნდება კრებულში და ავტორის მსოფლმხედველობრივ მომენტებს გამოხატავს.

დღეს, თრეისი ქ. სმითი, ამერიკულ ლიტერატურაში ერთ-ერთი ყველაზე უფრო წარმატებული აფროამერიკელი პოეტი, თავად წარმოადგენს „ამერიკული ოცნების“ განხორციელებას, მაგრამ მთლიანობაში „ამერიკული ოცნება“, ჰარმონია თრეისი ქ. სმითის კრებულში სხვა პლანეტაზე, ოცნებაშია გადატანილი. კრებულში ჩანს ამერიკული ყოფის, „ამერიკული ოცნების“ შესახებ ავტორის შეხედულება-- გულდაწყვეტა, რასაც პოეტს ამერიკული სინამდვილე უქმნის, რადგან ჰარმონიის მისაღწევად ლირიკულ გმირს დედამიწის დატოვება, კოსმიურ ძალებთან დაკავშირება უხდება, ოცნება ოცნებაშია გადატანილი. სამყაროს მომაწესრიგებელი გადამწყვეტი ძალა

თრეისი ქ.სმითისთვის ზებუნებრივია. თუმცა, როგორია ამ კუთხით თრეისი ქ. სმითის „სამყაროს სურათი“, ეს ცალკე კვლევის საგნად მიმაჩნია.

ლიტერატურა:

1. კალანდაძე, ა. „თქვი, არჯაკელო ხვიარა . . .“, 2013-2024, <https://poetry.ge/poets/ana-kalandadze/poems/678.tqvi-arjakelo-khviara.htm>, 20.04.23
2. რუსთაველი, შ., ვეფხისტყაოსანი, თბილისი, გამომცემლობა „ქართული წიგნი“, 2015, 697 გვ.
3. Bain, B., „The State of the American Dream“ (editor’s note) The Catalyst, A journal of ideas from the Bush Institute, issue 21, winter 2021, <https://www.bushcenter.org/catalyst/state-of-the-american-dream/editors-note-issue-21>, 20.04.2023
4. Churchwell, S., „A Brief History of the American Dream“, The Catalyst, A journal of ideas from the Bush Institute, issue 21, winter 2021, <https://www.bushcenter.org/catalyst/state-of-the-american-dream/churchwell-history-of-the-american-dream>, 20.04.2023
5. Poe, E.A., Prose And Poetry, Raduga Publishers, Moscow, 1983. 416 გვ.
6. Smith, T. K., Life on Mars, Graywolf Press, Minneapolis, Minnesota, 2011. 76 გვ.
7. Wills, M., James Truslow Adams: Dreaming up the American Dream, May 18, 2015, <https://daily.jstor.org/james-truslow-adams-dreaming-american-dream/>, 20.04.2023
8. Lewton, T., Rwenzori Mountains: Africa’s surreal “Mountains of the Moon”, 16.12.2020 <https://www.bbc.com/travel/article/20201214-rwenzori-mountains-africas-surreal-mountains-of-the-moon>, 16.10.2024

Nino Dondoladze

Batumi Shota Rustaveli State University

[e-mail:nino.dondoladze@bsu.edu.ge](mailto:nino.dondoladze@bsu.edu.ge)

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.32.30>

SJIF 2024: 8.268

The American Dream And Tracy K. Smith’s Poetry

Abstract

The aim of the article is to show how the American Dream is reflected in poems by Tracy K. Smith. The American Dream was understood in different ways in American history. Originally it expressed the idea that the American political, social, and economic system provides conditions for all individuals to achieve success through hard work and perseverance. Later, the meaning of the American Dream began to change with a growing focus on material success and individual wealth. The shift was reflected in the 20th century American literature. Today while some people still believe that the American Dream offers a path to success for anyone willing to work hard, others see it as unattainable for many people.

Tracy K. Smith is a contemporary American poet who has won several important literary awards. It is interesting to study the essence of the American Dream and ways it is conveyed through the poems by a contemporary poet. The poems from the collection “Life on Mars” by Tracy K. Smith have been studied and by means of the connection between the language and the culture the poet’s attitude to the American Dream and space travel is explained. It is concluded that a sense of disillusionment with the American Dream permeates some poems by Tracy K. Smith. The term “the American Dream ” is not explicitly mentioned in the collection though. The concept is implied, a reader feels it and grasps the meaning through details.

Key words: „The American Dream“ Poetry of Tracy K. Smith’s

რეცეზენტი: პროფესორი ნინო კოჭლოშვილი